100572

УКРАЇНСЬКА ПЕДАҐОҐИЧНА БІБЛІОТЕКА.

С. Русова.

ТР

Про колективне та групове читання.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКА ШКОЛА“

під орудою С. Русової, Ю. Сірого, Я. Чепіги і С. Черкасенка.

№ 12. **Ціна 30 коп.**

100572с

УКРАЇНСЬКА ПЕДАҐОҐИЧНА БІБЛІОТЕКА.

С. Русова.

Про колективне та групове читання.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКА ШКОЛА“
під орудою С. Русової, Ю. Сірого, Я. Чепіги і С. Черкасенка.

№ 12. **Ціна 30 коп.**

Друкарня Т-ва „Час“ у Київі.
1917.

Про колективне та групове читання.

I.

Тепер, коли ми маємо свою рідну школу, свою рідну книжку, хотілося-б використати їх як найкраще для поширення освіти наших дітей, нашого школярства. Довго вони страждали в примусовій школі, яка не давала їм ані свідомої науки, ані змагання до певного знання, бо чужою мовою вона приголомшувала усяку цікавість, одвертала від освіти, і вся освіта була для них якоюсь неприступною богинею в панськім убранні. Тепер наша рідна школа з рідною простою мовою стане всьому людові своєю, близькою, і рідне слово, що в ній так весело залунає, пройде в саме серце наших дітей, збудить їх найкращі почуття, розбуркає приспану думку і ясним невечірнім світом освітить їх молодий розум, повний творчої сили. В таку величну хвилину відродження цілого народу, національна школа має величезне значіння, тому на її творчу роботу маємо звернути усі наші з'усилля, віддати їй наші найкращі сили. В сій новій, рідній школі велику вагу дістане рідне слово: воно справді стоятиме, як і казав великий поет, на сторожі нашого відродження, воно в творах наших клясичних письменників виявить нашу духову єдність, проведе між

ний мармуровий міст від наших сучасних настроїв, піднесених змагань до тих давніх, колишніх творців і нашої народної поезії і нашого красно-письменства, які своїм високим натхненням виховали в нас ті духові скарби, що дали нам не вмерти під тягарем вікових утисків, а дожити до сучасного відродження живим сильним народом. Тим то і бажано, щоб в нашій новій рідній школі було звернено увагу на розвиток рідного слова.

Сей розвиток іде по всіх школах завше в двох напрямках—навчання читати і навчання письма. На сей раз зупиняємось на першому засобі — на значінні читання рідної книжки. Звичайно, окрім сих двох, нові школи вживають ще й другі заходи для найкращого розвитку мови—як то: драматизацію ріжних художніх творів, звичайну деклямацію, оповіданя, але між ними найбільше значіння має звичайне читання. Книга—ось найголовніше поки-що джерело освіти і морально-естетичного виховання. Через се першим обовязком учителя є навчити своїх учнів, як ставитися до книжки, як використувати найкраще се джерело так, щоб дитина навчилася читати свідомо, знаходити в книжці глибокий зміст, виробити собі добрий смак до книжки, щоб не кидалася на так звану базарну розмальовану окладинку, що і змістом і словом не дасть їй ані правдивої думки, ані правдивого почуття; щоб се виховати в дитині, треба від першої книжки, яку даємо їй в руки, ставитися до читання вже з певними вимогами, помагаючи вказівками.

Вже тепер усі вчителі добре знають, що одного читання в клясі ще дуже замало і, як тільки скінчать вчити граматку, зараз дають учням книжку до-

дому для самостійного читання. Се дуже великий момент в житті дитини, коли вона приносить першу книжку і сідає її читати між своїми рідними. Яка-ж се книжка мусить бути гарна, щоб відразу захопити дитину, відразу викликати в ній радість читання і віру в те, що книжка має в собі щось цікаве. Не треба забувати, що читання, як то каже Зеленко*) — є кольосальне знаряддя сучасної людности. „Книга є осередок, в якому зустрічаються думки усіх тих велетнів науки, які працюють над розвязанням світових завдань. Але разом із сим, в книжку вливаються і каламутні потоки розпаду і розбещеної нездорової людської творчости“. Се накладає на вчителя обовязок з увагою ставитися до того, які книжки дати своїм дітям, щоб як найкраще виховати їх смак і погляд на завдання читання.

Учитель має зібрати для сього чималу книгозбірню і добре з нею ознайомитися. Загальні вимоги від книжки дуже прості: вона повинна бути цілком проста, зрозуміла, правдива з боку психольогичного і життєвого, мусить мати художню красу. Се загальні вимоги, але обік з ними виникає друге питання: книга мусить задовольнити дитину,—а се вже індівідуальна вимога, до якої вчитель має ставитися теж з увагою, бо книга впливає на дитину тільки тоді, коли вона відповідає її глибоко захованим нахилам, переживанням, вражінням. Завдання початкового самостійного читання в тім, щоб на цікавому матеріялі розвинути механизм читання, поширити ті знання, що

*) В. Зеленко. Руководительство дѣтскимъ чтен'емъ, стор. 31.

школяр одержує в школі, і піднести настрій до морального бажання стати кращим, стати добрим і розумним. Самі діти, як то показали усякі анкети, люблять перш за все казки і невеличкі оповідання, але взагалі діти на селі не знають книжки, і необхідно, щоб учитель спочатку сам їм прочитував в клясі такі оповідання, які захоплювали-б дітей і одкривали-б перед ними ті невідомі скарби, які заховано в письменстві, в книжці.

Прочитавши першу казку або оповідання, вчитель конче повинен упорядити бесіду, дізнатися, яке враження зробило його читання, кому воно подобалося, кому ні—і через що; чи зміст їм став цілком ясний, чи не знають діти самі такої або схожої казки; чи не траплялися їм події схожі на те, що вони тільки що чули. Сі питання мають з одного боку завданням, краще пізнати свою аудиторію, її свідомість, її смак і нахил літературний. З другого боку одразу показати дітям, що читання не є щось одірване від життя, від того оточення, серед якого дитина виростає, а що се живе, справжнє джерело краси і радости і навчання добра, навчання корисної для них науки.

За перший рік і вчитель у своїх загальних читаннях і учні в своєму індівідуально-самостійному вживають більш за все художні твори красного письменства; хіба тільки наприкінці року можна дати дітям легенькі оповідання з природознавства.

З другого року—читання приймають більш свідомий характер, учні виявляють більш індівідуальности в своїх проханнях тієї або другої книжки, учитель читає в клясі більш серйозні речі і веде бесіди

з поводу книжки. Але вести сі бесіди треба просто, щиро, без штучного або примусового коліру. Гарні вказівки дає що до сього Л. М. Толстой.

Він енерґійно повстає проти того детального дріб'язкового розпитування, яким колишні вчителі налягали на учнів, ганяючись за якоюсь недосяжною метою—пояснити кожне слово, щоб не було нічого незрозумілого в книжці для дитини. Хіба-ж се не злочинство над художнім твором—отой перепит кожного слова, який роблять, напр., російські вчителі, читаючи чудові вірші Кольцова: „Краснымъ полымемъ заря вспыхнула, по липу земли туманъ стелется". Вчитель допитує, що воно таке „полымя, вспыхнула, лицо", і від художнього твору, від величного малюнка не залишається нічого, окрім безглуздих слів. І Толстой каже, що се тільки шкодлива гра в запитування і одповіді, в якій учневі нема ніякої потреби, бо се тільки гальмує загальне вражіння.

Дитина багато чого розуміє, але дотепно не поясннть того, що захопило її своєю мальовничою красою. Вона думає своїми індівідуальними конкретними уявами й її асоціації зовсім инші, ніж асоціації дорослої людини, але се не перешкоджає їй розуміти по-своєму красу художнього твору. Замість такого допиту, краще знаходити цілком прості оповідання, або казки, або вірші (а таких є багато в нашій дитячій літературі) і одразу вести розмову з читачем більш загальну. Толстой *) справедливо каже: „треба давати учневі змогу із загального змісту придбати нові уяви, нові вирази словесні". Літературну

*) Толстой. Твори, т. 4.

мову, а ще більш поетичну, неможливо пояснити слово за словом, а дуже варто зупиняти увагу читачів на загальному вражінні, на цілому малюнку. Тоді слова приймають живу силу, і те навіть, що в них спершу здається таємним з загального враження, приймає конкретне життя й приймається ясно дитячим розумом. Тільки треба додержуватися дуже послідовної роздачі книжок дітям і в бесідах спостерігати, як росте й шириться літературно-словесний розвиток учня, а з ним разом і ввесь його духовий склад. А для сього і треба мати те, що каже Толстой,— „переходную литературу изъ появляющихся народныхъ дѣтскихъ книгъ и которая сама собою органически уляжется въ курсѣ постепеннаго чтенія". А на наш погляд, такою підготовчою літературою для наших учнів має бути народна література, народна казка, пісня, народні анекдоти і твори тих письменників, які найближче ставали до народної мови, до народного світогляду (де що з Шевченка, з Руданського, Щоголіва, Глібова). Звичайно, треба додержуватися того-ж таки методу, себ то провадити не менш, як двічі на тиждень свої читання усьому клясові, беручи трохи більш складне оповідання і спочатку вияснити усе, що на думку учителя може здатися незрозумілим учням, щоб не переривати цільности читання, а потім повести широку бесіду із слухачами—і загальну і детальну, себ-то дізнатись від них, які саме деталі їм подобалися і до яких вони були байдужі. Так само і даючи книжку додому на самостійне читання, треба вивіряти, чи зрозумів той малий читач ту книжку і як ставиться він сам до тієї або иншої події, особи. Для сього краще усього, щоб на книжках на остан-

ньому під палятуркою листочку паперу було написано ті запитання, з якими вчитель вважає за можливе звернутися до читача з поводу сієї книжки. То малий читач може зарані подумати, що то за запитання і глибше перечуватиме враження від твору. Крім того, треба ще постійно вимагати від дітей, щоб поводилися з книжками обережно, не бруднили їх, бралися до них чистими рученятами, не кидали їх на вітрі і т. п.,—се виховує в дітях пошану до книжки.

II.

Так складається на перший шкільний рік початкове знайомство дитини з книжкою і початок розумних відносин до читання. Що-далі книжка і читання дістають більш значіння, стають серйозним знаряддям освіти і морального виховання. Крім самостійного хатнього читання, ведеться дуже цікаве так зване ґрупове і колєктивне читання. Сі два засоби дуже гарно впливають на розвиток дитини, поширюють її свідомість, розвивають її критичний світогляд. Сі два засоби читання можуть з успіхом заступити звичайне традиційне читання по читанці—„хрестоматії“, складеній з уривків занадто різноманітного змісту. Хрестоматичний склад читанок задовольняє вимоги першого читання, поки дитина не володіє досить ані механизмом читання, ані досить глибскою увагою, щоб читати більш-менш суцільний твір, з глибоким змістом. Але, коли вчитель бачить, що по розвитку учнів можна провадити колєктивне і ґрупове читання—чи в другій, чи в третій ґрупі (се залежить від складу ґрупи), він його розпочинає теж в обміркованій послідовности, бо ніщо таке, що не відповідає сві-

домости дітей, їх індівідуальній цікавости, не буде дітьми прийнято, не викличе думки. І ось, коли через індівідуальне самостійне читання учні вже навчилися розбіратися в тих книжках, що дає їм учитель, коли і сам учитель досить певно ознайомився з літературними нахилами тієї або другої ґрупи учнів, він викликає в них більш свідому роботу: він дає цілій ґрупі одну ту саму книжку (в кількох примірниках) і призначає день, в який усі читачі повинні висловитися що до її змісту і до форми викладу. Книга повинна відповідати смакові більшости ґрупи, охоплювати просту, але досить глибоку живу моральну тему, яку дітям цікаво було-б розібрати гуртом. В призначений день ґрупа збірається, обірає із себе голову, який буде керувати дискусіями і ставити послідовно питання. Як що твір невеликий, обірається один учень, який може найкраще голосно прочитати твір; коли він досить довгий—обірається такий учень, який може найкраще коротко, але повно розказати зміст. Ґрупа стежить, щоб нічого значного не було опущено. Далі голова накидає питання, оголошує їх—ґрупа або приймає їх, як вони пропонуються, або робить додаткові, або зміняє їх розполог. Учитель приймає участь лише як старший товариш. Але його черга на промову, на запитання завше остання. Починається бесіда і про літературну красу твору і про його життєву правду і про моральну вагу. Усі учні вільно висловлюються. Тут учитель найкраще помічає, кого з них справді захоплено твором, його темою, а хто цілком ставиться індіферентно, байдуже, а хто навіть і цілком неґативно. Але критика, спільний розгляд твору помалу розбуркують байдужних; коллєктивна

думка підносить настрій і з дискусії вияснюються ріжні моральні погляди, і в кінці кінців встають певні висновки і на очах учителя виробляється те, що є в читанні найдорожчого: одкриваються нові перечування художньої моральної краси, складається до неї певне відношення, і діти збагачуються новими придбаннями, як естетично-словесними, так і морально-життєвими. Кілька таких добре вибранних коллективних читань матимуть визначний вплив на духовий розвиток учнів й викличуть в них цілком свідомі відносини до літератури. Нема чого журитися, коли дехто з ґрупи довший час ставитиметься байдуже до ріжних творів; у де-кого з людей цікавість до книжки дуже мляво розвивається,—але прийде слушний час, і хлопець иноді цілком випадково натрапить на такий твір, що розкриє йому очі, і затремтить його серце від радощів, зрозуміє він сам себе і цілком захопиться тим твором і стане в книжках і далі шукати такого ж самого самоцвіту, який блиснув йому несподівано в одній з тих книжок, що він так мляво байдужно розгортав. Так про великого вченого Гумбольдта кажуть, що його не цікавила ані шкільна наука, ані жодна книжка, аж поки вже 18-літнім парубком не натрапив він на Робінзона Крузо: мов завіса з очей спала, в голові мов промінням усе освітлилося, і Гумбольдт палко захопився тими знаннями, коло яких він зробив так багато наукових дослідів. Від учителя вимагаємо тільки уважливого, терпеливого спостереження індівідуального смаку *) дітей. Можна для сього не

*) Для сього варто ще через який час запитувати учнів, що вони пам'ятають з того, що читали з місяць або два назад. Се показує, до якого твору вонп ставилися з більшою

усе самому давати книжки, а дозволяти дітям самим вибірати собі книжку. Потім стежити, як що коли дитині трудно висловити в розмові своє враження від книжки, пропонувати їй виявити його або власним писаним переказом, або малюнком визначити, що саме більш яскраво залишилось в уявленні дитини. Усякими засобами інтімними і спільними бажано усе-ж таки викликати в дитині свідому реакцію на ту або другу книжку, щоб не дати читачеві зовсім без уваги, поверхово ставитися до читання.

Коллективне читання має особливо добрий вплив на виховання почуття альтруїзму, громадського обовязку, любови до рідного краю—і инш. Через се воно більш держиться на літературно-поетичному матеріялі. Але книжка не обмежується тільки вихованням почуття, утворенням того або иншого настрою; книжка, а тим більш для селянина, є також і науковий поводарь, бо вона дає знання. Бажано, звичайно, щоб перш за все давала знання школа, давала певні реальні знання і по природознавству і по ґеоґрафії через екскурсії, спостереження природи, досліди в клясі і по-за клясом,—тоді книжка ширила-б сі знання, додавала-б до них такі спостереження, які лежать вже по-за межами шкільної місцевости, але які зміцняють певність того знання, якого діти набралися в школі. Для таких наукових читань більш придатні так звані ґрупові читання, які ведуться трохи иншим способом.

увагою, який зробив на них міцніше враження. Так по одній російській анкеті „Сигналъ“ Гаршина з десяти читачів переказали сім після 2—3 місяців, як його читали; „Митюху“ Дмітрієвої з 11—8. А якесь пусте оповідання „Иванъ бродяга“ забули цілком усі семеро, що його читали.

Спільно з дітьми намічається низка таких питань, які бажано як найширше освітлити читанням, уявити собі як найпевніш. Напр., з ґеоґрафії вплив і роля води в природі, або звичаї звірят і відносини до них людей, або школа і її вплив, або полювання і звичаї ловців, або село і місто і т. д. без краю. Се викликає у школярів інтерес і питання. Вчитель (а колито і з запомогою учнів) підбірає книжечки на сі теми. На одну тему ґрупі роздають де-які книжки, що її так або инакше освітлюють. За тиждень, коли ґрупа прочитала усі сі книжечки, вона збірається на бесіду; розмова ведеться вже не з поводу тієї або иншої книжки, а про те питання, яке одною книжкою так розказується, другою инакше,—се поширює знання. Кожний учень оповідає, що його книжка каже про те питання, що цікавить усю ґрупу. Можна і так вести бесіду: знов обірається голова, обірається один учень, який прочитав найбільш наукову книжку, яка може стати ґрунтовною по сьому питанню. Другі читачі додають те, що вони в своїй книжці знайшли особливого, показують малюнки, які суть в ріжних книжках і які пояснюють ріжні деталі питання. Ґрупова бесіда, як і бесіда по колективному читанню, має вестися без усякої штучности, без примусу, не як лекція, а як товариська робота для уяснення усім однаково цікавого питання. В кінці бесіди голова, або инший учень складає по змозі повне ріжностороннє розвязання того питання, коло якого ґрупа уважливо, спільно працювала. Нема чого й казати, що таке використування науково-популярних книжок широко розвиває думку учнів, навчає їх самостійно працювати і єднає їх в одній спільній праці для своєї загальної освіти. Такі

методи шкільного читання закладають назавше в свідомости учнів звичку критично, з глибокою думкою ставитися до всякої книжки чи з красного письменства, чи з науки, і бачити в ній не саму тільки веселу розривку, а джерело правдивої освіти і правдивого морального виховання. Діти, які пройшли таку школу читання, не будуть кидатися на ріжних Пінкертонів, *) на „Печеру Лейхтвейса“, взагалі на такі лубочні твори, в яких в одному томі 219 людей отруєно, 130 зарізано, 1600 пострілено, 16 потоплено, 2 скинуто на поталу пацюкам, 8 вкинуто в пащу крокодилові і т. без краю. **) На щастя наших дітей, українська література до сього часу розросталася в таких інтімно літературних умовах, що не могла виступати на сей базарний шлях. З лубочною макулатурою провадиться справжню боротьбу і в Росії і у Франції, Бельґії, Ґерманії. І боротьба ся матиме перемогу, коли станемо з більшою увагою до початкового ведення дитячого читання, коли ми як найширше ознайомимо дітей з творами такої чудової народної поезії і з творами

*) Треба одначе зауважити, що багато анкет, проведених між ріжними дітьми,—і між добре вихованими, і між безпритульними дітьми вулиці,—виявило, що діти захоплюються Пінкертонами через ту героїчність, сміливість, відвагу, якими пронято всю діяльність сих шпигів і слідчих, наче-б то, працюючих для загального добра. Діти завше шукають чогось надзвичайного, небуденного, героїчного, і треба пам‘ятати пораду Нитше: „Не згашайте героя в душі дитини“. Се цілком природне і шляхетне змагання, яке ми мусимо задовольнити, але не Пінкертонами, а такими постатями, як Дорошенко, Гонта, такими творами, як „Буря на Чорному морі“, „Маруся Богуславка“ і др.

**) Дивись всесвітній лубочний твір—„Sa rose des bois“, який розбірає одна бельґійська анкета.

наших славетних письменників. Се негайна справа, до якої наші вчителі мають одразу ставитися з пильною увагою. Нам часто закидають докори, що в нас немає книжок, немає підручників, а ми хвалимося, що утворимо відразу свою національну школу. А ми можемо сказати: в нас є така роскішна поезія і література. Перенесімо її в нашу школу, дамо нашим учням живе безпосереднє слово великих майстрів і без традиційних, формально складених читанок та хрестоматій, а методом колєктивного та ґрупового читання дамо нашим дітям справжнє національне словесне виховання. Воно буде відповідати і сучасним вимогам методики, яка вся будується на активно виявленій свідомости дитини; воно буде відповідати і нашому сучасному національному настрою: відродження народу на ґрунті його найкращих ідеалів, висловлених найкращими його творцями. Далі в перекладах наш народ ознайомиться і з словесними скарбами усієї людности, він захопиться широкими всесвітніми ідеалами, а покищо ми на сторожі нашого відродження поставимо своє рідне, мистецьки вироблене Слово.

Покажчик до колєктивного, групового і самостійного читання.

І.

Початкове самостійне читання і оповідання вчителя.

Коваленко. Рідна Хата. Ілюстров. зб.
Кривенька уточка.
Брат і сестра.
Дід і баба.
Рукавичка.
Цап та баран.
Півень, котик та лисичка.
П'єро. Червона Шапочка.
Бідний вовк.
Курочка і півень.
Ґрім. Хатка в лісі.
Коцюбинський. Ялинка.
Грінченко. Сестриця Галя.
„ Батько і дочка.
Топеліус. Пустун Розбишаченко.
Куліш. Циган і півпівника.
Яновська. Івасик.
Царівна Жаба.
Глібов. Байкарський дарунок.
Народні казки.
Сміховина. Збірничок.
Дзелень-Бом. Збірник.
Дітські пісні, казки та загадки, Лободовського.
Колоски, вид. Грінченка.
Зелений Гай.
Шерстюк. Про зозулю.
Соловейко. Одуд.
Сірий. Про горобця, славного молодця.
Грінченко. Добрий звір.
Коваленко. Про пташок та комах.
Яструбець. Про звірів (по Брему).
Степовик. Користні звірятка.
М. Загірня. Цікаві оповідання про собак.
П. Є. Мале та розумне.
Александров. Пташине весілля.
Господарство, нар. казка.
Могутний комарь.
Сірко, казка.

 600572

Самостійне читання II і III груп.

Казки. Івасик Телесик.
Коза-Дереза.
Гребенюк. Татові казочки.
Франко. Про що звірі говорили.
Грінченко. Мудра дівчина.
„ Книжка казок віршом.
Коваленко. Горбоконик.
Грім. Казки.
Старицький. Байки.
Жарко. Байки.
Топеліус. Казки.
Доде. Дядькова коза.
Грінченко. Смілива дівчина.
„ Покинута в лісі дівчина.
„ Верба та зірка.
„ Криничка.
Коцюбинський. Харитя.
Грінченко. Чудова дівчина, збірник.
Чередник та дівчина.
Щасливою стежкою.
Кононенко. Княгиня кобзарь.
Франко. Малий Мирон.
„ Грицева шкільна наука.
Васильченко. Циганка.
Черкасенко. Маленький Горбань, збірник.
Нелло і Патраш, збірник, пер. Ю. Сірого.
Єфименко. Свят-вечір.
Винниченко. Федько Халамидник.
Кибальчич. Маленький Ніно.
Левицький. Вітрогон.
Мирний. Морозенко.
Левицький М. Петрусів сон.

Переклади.

Андерсен. Дівчина з сірниками.
„ Стокротка.
„ Погане каченя.
„ Казки.
Арабські казки.
Амічис. Серце.
„ Хуртовина.
М. Твен. Пригоди Тома Соера.
„ Гека Фінна.
Пушкин. Казка про рибалку та рибку.
Кіплінг. Казки, пер. Юр. Сірого.
Франко. Лис Микита.
Гауф. Казки.
Свіфт. Гуліверова мандрівка.
Бласко Ібаньес. Морський Гайдамака.
Короленко. Судний день.
Конопницька. Мендель Гданський.
Молода Україна, часопись для дітей, роки 1909—1912.
Дзвінок, часопись для дітей, Львів.

Збірники.

Вінок, Білоусенка.
Світло.
Веселий оповідач.
Коваленко. Про сиріт.
Ялинка.
А. Б. Оповідання, 1896 р.

Твори наших художників і народні.

Шевченко. Малий кобзарь.
Глібов. Твори.
Гребінка. Байки.
Руданський. Співомовки.
Коцюбинський. П'ятизлотник.
Думи кобзарські.
Левицький І. Запорожці.
Стороженко. Марко Проклятий.
Старицький. Сербські Пісні та Думи.
Гулак-Артемовський. Пан та Собака.
Котляревський. Енеїда (в уривках).
Квітка. Перекотиполе.
„ Маруся.
„ Козирь-Дівка.
М. Вовчок. Сестра.
„ Кармелюк.
Д. Маркевич. Омелько Каторжний.
„ Шматок.
„ У наймі.
Левицький М. Забув.
„ Щастя Пейсаха Лейдермана.
Бордуляк. Дай, Боже, здоров'я корові.
„ Бідний Жидок Ратиця.
Федькович. Побратим.
Конiський. Дід євмен.
Мордовець. Старий дзвонарь.
Свидницький. Люборацькі.
Дніпрова-Чайка. Чудний.
Григоренко. Наші люди на селі.
Кобринська. Виборець.
Левицький І. Рибалка Панас Круть.
Стефаник. Кленові Листки.
Стороженко. Межигорський дід.
„ Матусіне благословення. Голка.
Черкасенко Яма. Безпритульні.
Яновська. Горе.
„ За високим тином.
Слово о полку Ігоревім.
Ніщинський. Гомерова Іліяда.
Мирний. Пісня про Гайавату.
Шевченко. Кобзарь.

Лірична поезія.

На одпочинок. Збірник байок та жартів.
Проліски, зб. вірш
Грінченко. Смерть отамана.
Щоголів. Ворскло.
Граб. Доля.
Чернявський. Зорі.

Науково-популярні книжки для II і III груп.

Робінзон Крузо.
Будяк. Дикі люди.
Грінченко. Серед крижаного моря.
„ Про пустині.
Дорошенко. Як відкрито новий світ.
Загірня. У сніговому краї (Ґренляндія).
У неволі.
Ф—ка. Далекий схід і його заселення.
Оповідання про гарний нарід (Фінляндія).
Про Канаду, яка се земля.
Русова. Як люди живуть у Норвегії.
„ Серед виноградарів південної Франції.
Дорошенко. Оповідання про Ірляндію.
Доманицький. Про Галичину.
Доманицький. Про Буковину.
Сьогобочній. Морські огні.
Русов О. Пригода на хуторі (про метереольогію).
Сірий. Де-що про світ Божий.
„ Життя ростин.
„ Як іде життя в світі.
„ Оповідання старої миші.
Лункевич. Сем'я звірів, птиць і т. и.
Пейверінт. Дорога.
Сетон Томпсон. Рогань.
Черкасенко. Про небо, ч. I і II.
Грінченко. Про грім та блискавку.
Щербина. Земля, рослини і тварі.
Мазуренко. Про химію.
Загірня. Під землею.
„ Про книги.
Сірий. Подорож до Криму.

Книжки по історії.

Коваленко. Історія України.
Куліш. Чорна Рада.
При битій дорозі.
Дагійщина.
Кащенко. Славні побратими.
„ В запалі боротьби.
„ Запорожська слава.
Мордовець. Гетьман Сагайдачний.
Драгоманов. Про українських козаків, татар та турків.
Шевченко. Гайдамаки.
О. Левитський. Волинські оповідання.
Загірня. Який був лад в Афинській державі.
Загірня. Як визволились Північні Американські Штати.
Доманицький. Смерть за правду (Гус).
Загірня. Оборонець покривджених.
Єфремов. Т. Шевченко. Життя його і діла.

Зразки групового читання.

Особливі риси холодних країв:

Грінченко. Серед крижаного моря.
Загірня. В сніговому краї.
Грінченко. Про гарний народ.
Русова. Як люди живуть в Норвегії.

Життя і звичаї пташок.

Коваленко. Про пташок та комах.
Шерстюк. Соловейко.
„ Про зозулю.
Сірий. Про горобця, славного молодця.
Лункевич. Сем'я у звірів, птиць і т. и.

Діти-герої.

Кибальчич. Маленький Ніно.
Грінченко. Сміліва дівчина.
Лебедева. Урятувала.
Винниченко. Федько-Хламидник.

Голос совісти.

М. Левицький. Петрусів сон.
Дума. Буря на морі.
Верба та зірка.
Квітка. Перекотиполе.
Маленький грішник.
Грінченко. Украла.
Черкасенко. Ахметка.

Зразок колєктивних читань.

Доде. Остання лекція.
Кащенко. Славні Побратими.
Дума. Утеча трьох братів з неволі.
Шевченко. Москалева криниця.
„ Гайдамаки.
„ Неофіти.
Леся Українка. Вавилонський полон.

100572.
Державна
наукова Бібліотека
ім. Короленко. Харк
628403
ПРОВЕРЕНО 199 Г.

Перший десяток.

1. **С. Черкасенко.** Шевченко педаґоґом. Шевченко й діти. Вид. друге.
2. **Я. Чепіга.** Самовиховання вчителя. Вид. друге.
3. **С. Панасенко.** В сучасній школі. Вид. друге.
4. **С. Русова.** Нова школа. Вид. друге.
5. **В. Науменко.** Загальні прінціпи українського правопису.
6. **Я. Чепіга.** Проект Української школи.
7. **Ю. Сірий.** Природознавство в сучасній школі.
8. **С. Русова.** Драматичний інстінкт у вихованні.
9. **Я. Чепіга.** Вільна школа.
10. „ Національність і національна школа.

Головний склад видавництва „УКРАЇНСЬКА ШКОЛА“:

Київ, Вел.-Володим., 53, Крамниця „Час“.